

37. Zwiecki D. Apelacja w postępowaniu karnym. — Warszawa: Lexis Nexis, 2011. — 351 с.
38. Бородинов В.В. Порядок и основания отмены и изменения приговоров суда первой и апелляционной инстанций в российском уголовном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Владимир Владимирович Бородинов. — Краснодар, 2003. — 183 с.
39. Палиева О.Н. Апелляционное производство в уголовном процессе России: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Оксана Николаевна Палиева. — Москва, 2005. — 218 с.
40. Степашин В.М. Специальные правила назначения наказания: монография / В.М. Степашин. — Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2011. — 360 с.
41. Волощенко А.В. Основания отмены или изменения судебных решений по уголовным делам в порядке надзора: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Алексей Викторович Волощенко. — Саранск, 2008. — 250 с.
42. Уголовное право. Общая часть: учебник / отв. ред. И.Я. Козаченко. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2008. — 720 с.

УДК 332.1

Крицька І. О., студентка Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого

Використання зарубіжного досвіду при врегулюванні застосування домашнього арешту

У статті розглянуті основні аспекти застосування домашнього арешту в якості запобіжного заходу або виду покарання в зарубіжних державах. Порівняно процесуальне регулювання цього питання в законодавстві України та Російської Федерації, окреслені напрямки подальшого вдосконалення.

Ключові слова: запобіжний захід, домашній арешт, альтернативний вид покарання, нагляд за підозрюваною особою, електронні засоби контролю.

В статье рассмотрены основные аспекты применения домашнего ареста в качестве меры пресечения или вида наказания в зарубежных государствах. Проводится сравнение процессуального урегулирования этого вопроса в законодательстве Украины и Российской Федерации, выделяются пути дальнейшего реформирования.

Ключевые слова: мера пресечения, домашний арест, альтернативный вид наказания, надзор за подозреваемым лицом, электронные средства контроля.

Main aspects of application of house arrest as a preventive measure or punishment in foreign countries are described in this article. Compared a procedural resolution of this issue in the legislation of Ukraine and the Russian Federation, highlighted the further reform.

Keywords: preventive measure, house arrest, an alternative form of punishment, supervision of the suspect, an electronic control device.

Актуальність теми. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012р. вніс суттєві зміни до системи запобіжних заходів. Зокрема, законодавець відмовився від підписки про невиїзд, поруки громадської організації або трудового колективу та нагляду командування військової частини, які існували в попередній редакції кодексу. Замість них з'явилися нові запобіжні заходи: особисте зобов'язання, домашній арешт, серед яких на особливу увагу заслуговує саме домашній арешт, оскільки особисте зобов'язання є, по суті, оновленою назвою підписки про невиїзд.

Домашній арешт є новелою для національного законодавства незалежної України. За відсутності практики застосування цього запобіжного заходу в нашій державі, таке

нововведення викликає багато запитань. Вони, в першу чергу, пов'язані з процедурою застосування цього запобіжного заходу, оскільки виникає потреба у використанні нового оснащення та засобів електронного контролю для забезпечення оптимально мінімального обмеження підозрюваної особи одночасно з надійністю застосування домашнього арешту. Втім, події серпня 2013 року, на жаль, продемонстрували, що в окремих випадках наявне обладнання та передбачена в кодексі процедура (поряд з людським фактором) нездатні забезпечити реалізацію головного призначення домашнього арешту – виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків та недопущення спроб переховування від правоохоронних органів тощо.

Метою даної статті є вивчення та аналіз світової практики застосування домашнього арешту для врахування найбільш вдалих аспектів при вдосконаленні українського кримінального процесуального законодавства.

Виклад основного матеріалу. Нагляд за особами, які представляють суспільну небезпеку, через вчинення ними небезпечних діянь, досить популярний кримінально-правовий захід, передбачений законодавством майже всіх зарубіжних країн. Здебільшого, встановлення нагляду обумовлюється необхідністю здійснення контролю та нагляду за особами, що звільнилися з місць позбавлення волі або при звільненні з випробуванням. Втім, в деяких випадках встановлення нагляду (домашній арешт, електронний моніторинг, тримання у режимі напівволі) передбачений в якості альтернативного покаранню заходу або альтернативного виду покарання [1].

Таким чином, у різних країнах домашній арешт як форма нагляду за підозрюваною або засудженою особою може бути втіленим не тільки в якості запобіжного заходу на стадії досудового розслідування, але також і як вид покарання, призначеного вироком суду. В Україні в Кримінальному процесуальному кодексі обрана перша модель, тобто така новела не передбачає внесення жодних змін до переліку видів покарань, зазначених у статті 51 Кримінального кодексу України.

Хоча для законодавства сучасної незалежної України домашній арешт є новим, але не можна вважати його зовсім невідомим, враховуючи окремі історичні факти.

Зокрема, в Російській Імперії Статут кримінального судочинства від 20.11.1864 р. (глава «О пресечении обвиняемому способов уклоняться от следствия») виокремлював і такий спосіб «припинення», як домашній арешт. Згодом Кримінально-процесуальним кодексом УРСР 1922 р домашній арешт був передбачений як обмеження волі у вигляді ізоляції за місцем проживання, з призначенням варті чи без такої, і застосовувався саме в якості запобіжного заходу. До 50-х років ХХ ст. практика застосування домашнього арешту була досить поширеною, але поступово його стали вважати пережитком минулого. Тому в Кримінально-процесуальному кодексі 1960 року домашній арешт не увійшов до переліку запобіжних заходів. Після розпаду Радянського Союзу у багатьох колишніх радянських державах цей інститут було відроджено. У той же час в Україні спроби внести зміни до кримінально-процесуального законодавства з цього питання до 2012 року не мали успіху [2].

Цей захід давно застосовується в інших країнах. Так, це один з видів судового покарання у Європі, Ізраїлі, США. В американській юридичній термінології поняття «домашній арешт» аналогічне «електронному спостереженню», оскільки суть покарання полягає у встановленні повного електронного контролю над життям засудженого під час перебування вдома.

Таким чином, у США домашній арешт – один із видів покарання. Він полягає у

встановленні повного електронного контролю за життям засудженого під час його перебування у своєму будинку. Найчастіше електронні браслети надівають на ногу в районі щиколотки, а приміщення обладнують спеціальними приладами, що дозволяють цілодобово здійснювати контроль за арештантом. На нього покладають значні обов'язки, за порушення яких передбачено сурові покарання. Так, у квартирі не має бути алкогольних напоїв, наркотиків і зброї. Спілкування по телефону обмежується часовими рамками. За наявності комп'ютера з можливістю роботи в Інтернеті будь-які переміщення в Мережі відслідковуються. Поліцейські в будь-який час можуть завітати до арештанта, щоб перевірити його стан, справність електронного пристрою та оглянути квартиру. До того ж арештований зобов'язаний кілька разів на день телефонувати співробітникам поліції, підтверджуючи свою присутність у помешканні. Водночас йому дозволяється: відвідування лікаря, робота або спеціальні програми та курси, наприклад, для лікування від наркотиків чи алкогольної залежності тощо [3].

Федеральне кримінальне законодавство США в якості кримінально правових заходів передбачає застосування домашнього арешту та електронний моніторинг. А.В. Савченко, відносячи їх до підвидів громадських обмежень, альтернативних видів покарань, вказує, що домашній арешт (особа постійно перебуває у своєму помешканні за виключенням випадків, визначених службою пробації) може призначатися як умова пробації, і як альтернатива тюремному ув'язненню [1].

І.Д. Козочкін, називаючи «чисто американським» кримінально-правовим заходом безпеки, виділяє такий різновид нагляду як електронний моніторинг злочинців. Вперше ідея його застосування була реалізована у 1979 році, але тільки у 1994 році вона набула свого відтворення в штаті Флорида, завдяки удосконаленню конструкції «браслета» та комп'ютеризації центру нагляду, які дозволяли вести нагляд за об'єктом із відстані 3 тисячі кілометрів [1].

Для багатьох інших держав використання домашнього арешту в кримінальному процесі є відомим. Водночас дуже часто йде мова не про безпосередньо домашній арешт «в американському» розумінні, а про так званий «дистанційний нагляд», який носить превентивний характер.

Так, наприклад, Магістратські суди Великої Британії наділені правом видавати накази превентивного характеру, метою яких є попередження злочинів та інших діянь, які порушують суспільний лад. Відповідно до Закону про статеві злочини 2003 р., якщо є підстави вважати особу схильною до вчинення статевих злочинів (в т.ч. і вчинення їх неосудною особою), і наказ є необхідним для захисту суспільства від посягання з боку такої особи, строк дії наказу може бути збільшений до 5 років. Видання ордеру Asbo («antisocial behaviour order», тобто «санкції за антигромадську поведінку») покладає на правопорушника досить суворі обмеження: заборона проведення часу у певній компанії, з'являтися на певній території або виходити з будинку після певної години. Порушення Asbo може каратися штрафом у розмірі до п'яти тисяч фунтів стерлінгів або тюремним ув'язненням для повнолітніх осіб строком до п'яти років [4].

За кримінальним законодавством Франції, Швейцарії, ФРН, Італії, КК Республіки Сан-Марино встановлення нагляду визнається як захід безпеки, або як інший захід кримінально-правового впливу, відмінний від покарання (КК Республіки Польща, Республіка Білорусь). Зокрема, встановлення нагляду, як заходу безпеки, в кримінальному законодавстві ФРН розуміється як передача засудженого під нагляд відповідному органу. При призначенні нагляду (від 2 до 5 років) за особою в порядку,

визначеному § 68 КК, суд встановлює різного роду заборони, які обмежують поведінку особи, та обов'язки, які особа повинна неухильно виконувати [1].

Не можна оминати увагою і колишні держави-учасниці СРСР. Досить цікавою є ситуація із застосуванням домашнього арешту в Росії. Йдеться про те, що безпосередньо в Кримінально-процесуальному кодексі РФ у статті 107 домашній арешт передбачено в якості запобіжного заходу. Така норма була запроваджена ще з 2002 року, але на практиці до 2010 року не використовувався. З 1 січня 2010 року в Російській Федерації набули чинності поправки до Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів, відповідно до яких в Росії були внесені зміни до переліку покарань, зокрема зазнала редакції норма щодо покарання у вигляді обмеження волі, яке по суті є подібним до домашнього арешту в американській та інших моделях. Тобто, в другому випадку вже йде мова про альтернативний вид покарання.

Засуджені до домашнього арешту можуть залишатися на волі, однак їм не можна виходити за межі відведеної для їх перебування території, відвідувати масові заходи, змінювати своє місце проживання або навчання без погодження спеціального наглядового органу. Домашній арешт застосовується як основний вид покарання за злочини невеликої та середньої тяжкості - за наклеп, образи, крадіжку, шахрайство, привласнення або розтрату, а також на термін від 6 міс. до 2 років як додаткове покарання за окремі тяжкі злочини [5].

Домашній арешт як запобіжний захід застосовується за судовим рішенням до підозрюваного чи обвинуваченого, якщо до нього неможливо застосувати інший, м'якший захід, і передбачає перебування особи в повній або частковій ізоляції від суспільства в житловому приміщенні, у якому вона проживає в якості власника, наймача або на інших законних підставах, із покладенням на неї обмежень та заборон і здійснення нагляду за нею. Цікаво, що кримінальний процес РФ передбачає можливість відбувати домашній арешт у відповідному медичному закладі.

Відповідно до ч. 9 ст. 107 КПК РФ у постанові суду про обрання цього запобіжного заходу зазначаються: місце, в якому буде знаходитися підозрюваний або обвинувачений, термін домашнього арешту, час, протягом якого підозрюваному або обвинуваченому дозволено перебувати поза місцем виконання запобіжного заходу, заборони та (або) обмеження, встановлені щодо підозрюваного або обвинуваченого, місяця, які йому дозволено відвідувати [6].

На відміну від Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації, КПК України не містить ніяких вказівок щодо змісту такої ухвали, лише у ч. 3, 4 ст. 196 КПК наголошено, що в такій ухвалі має бути зазначено точну адресу житла, яке підозрюваному, обвинуваченому забороняється залишати, та дату закінчення дії такого запобіжного заходу [7].

Також відповідно до КПК РФ суд при обранні такого запобіжного заходу може обмежити особу не лише в пересуванні, а й у спілкуванні, але при цьому забороняється обмежувати особу у її праві використовувати телефонний зв'язок для виклику швидкої медичної допомоги, співробітників правоохоронних органів, аварійно-рятувальних служб у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також для спілкування з контролюючим органом, особою, що провадить нагляд [6]. Натомість в КПК України про це навіть не йдеться. А зазначено лише щодо заборони залишати житло цілодобово або у певний період доби, а також права працівників органу внутрішніх справ з метою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, з'являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених

на неї зобов'язань, використовувати електронні засоби контролю.

Враховуючи вищезазначене, було б доречним і в кримінальному процесуальному законодавстві України врахувати ці норми та більш детально врегулювати питання щодо змісту ухвали суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, а також конкретизувати сутність обмежень для підозрюваної особи, як це має місце в законодавстві Росії, США тощо.

Крім того, актуальним є питання щодо органів, які будуть реалізовувати контроль за особою. Так, у Росії була запроваджена норма, згідно з якою контроль за перебуванням особи в місці виконання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту здійснюватиме федеральний орган виконавчої влади. В Україні це покладено на підрозділи органів внутрішніх справ, зокрема міністр внутрішніх справ України визначає уповноважений підрозділ органів внутрішніх справ, який здійснює забезпечення електронного контролю за місцезнаходженням підозрюваного (обвинуваченого) [8].

Таким чином в Україні не існує спеціального окремого структурного підрозділу, на який покладался би обов'язок щодо забезпечення реалізації цього запобіжного заходу, а уповноважений підрозділ визначається в кожному окремому випадку. Це безумовно може негативно позначитися на якості та надійності застосування домашнього арешту.

Важливим є питання про те, яким саме чином буде здійснюватися контроль за виконанням домашнього арешту. В українському законодавстві передбачена можливість використання електронних засобів контролю.

За словами В. П. Пилипенка, загалом за кордоном понад 30 років використовуються 3 основних типи пристроїв для моніторингу перебування особи [9]. *Перший тип* (як у технологічному, так і в економічному плані) — це контроль за допомогою звичайної телефонної лінії. Сам по собі цей засіб контролю складається з двох пристроїв. Один, розміром із телефонний апарат, під'єднується до звичайної телефонної розетки, інший — легкий електронний браслет, що прикріплюється на зап'ястку особи або, найчастіше, на нозі в ділянці щиколотки. Між пристроями встановлено зв'язок, і коли браслет віддаляється на відстань, більшу від запрограмованої, подається сигнал тривоги. Він надходить на центральний сервер, а звідти — особі, яка здійснює безпосередній моніторинг конкретного правопорушника. Це може бути оператор за пультом спостереження в обласному відділенні внутрішніх справ, як у Росії, або офіцер із пробації, який отримує сигнал безпосередньо на свій iPhone, як у США. За домашнього арешту межі так званої допустимої зони можуть становити, наприклад, 30–50 м. *Другий тип* — це аналогічний прилад моніторингу з використанням мобільного зв'язку. Така система стане в пригоді в містах, проте може виявитися неефективною в сільській місцевості, де стільниковий сигнал слабший. *Третій тип* полягає у стегенні за допомогою глобальної системи позиціонування (GPS). Складається з того ж браслета, переносного навігатора та стаціонарного передавача, що поміщається вдома. Застосування такого типу моніторингу є дорогим, але це дає змогу встановити реальне місцезнаходження особи за допомогою системи супутникового стеження. У деяких країнах для більшої ефективності використовують змішані типи моніторингу [9].

Утім, як показує резонансний випадок, пов'язаний з втечею з-під домашнього арешту через звільнення від браслету, на жаль на даний час наявні в Україні засоби електронного контролю не можуть повністю забезпечити надійність застосування домашнього арешту. Хоча, зрозуміло, не варто залишати поза увагою і людський фактор.

Підводячи підсумок, варто наголосити на тому, що з огляду на найвищі соціальні цінності застосування альтернативних заходів, забезпечення належної поведінки обвинуваченого (підозрюваного) є необхідною умовою, включаючи і до-

тримання міжнародних стандартів.

Токійські правила, затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р. № 45/110, передбачають, що конкретні обмеження для обвинуваченого (підозрюваного) формуються в практичній і чіткій формі, і їх кількість по можливості зводиться до мінімуму (пункти 2.6; 12.2). У процесі застосування не пов'язаних із тюремним ув'язненням заходів дотримується право обвинуваченого на особисте життя, а також право на особисте життя його родини (п. 3.11) [10].

Зазначений вид запобіжного заходу дозволить деяким особам продовжувати працювати, забезпечувати себе та своїх рідних, підтримувати соціальні зв'язки тощо, оскільки в цьому випадку в особу залишається можливість працювати вдома, що в умовах сьогодення є доволі поширеним. Підозрюваний (обвинувачений) буде проживати в звичній для себе обстановці, без заборони на спілкування, заняття спортом, користування мультимедійною технікою тощо.

Однією з негативних рис вітчизняної практики діяльності органів кримінальної юстиції протягом тривалого часу були переповнені слідчі ізолятори, де в антисанітарних умовах трималася значна кількість осіб, що прямо порушує низку конституційних настанов і гарантій прав людини. На думку багатьох науковців і практиків саме введення домашнього арешту допоможе розвантажити переповнені слідчі ізолятори.

Крім того, як запобіжний захід домашній арешт дасть можливість скоротити кількість осіб, що знаходяться в слідчих ізоляторах, зменшити витрати державного бюджету на їх утримання, на оплату праці персоналу, на утримання будівель і споруд.

Домашній арешт є певним «проміжним» обмеженням для особи, дозволяє уникнути таких крайнощів, як доволі радикальне тримання під вартою та малоефективне особисте зобов'язання. Унікаючи застосування надто суворих заходів впливу (економії репресії), застосування домашнього арешту дозволяє створювати ефективні умови для досягнення мети попередження дій, що порушують (або здатні порушити) інтереси інших осіб, суспільства, держави. Введення в практику кримінального судочинства домашнього арешту в якості альтернативи утримання особи під вартою - це не тільки прояв гуманності з боку держави по відношенню до осіб, що підозрюються (обвинувачуються) у скоєнні злочину, але ще і підвищення вимог до якості роботи правоохоронних органів.

Але, безумовно, необхідно враховувати світовий досвід щодо регулювання процедури його реалізації, а також ті «слабкі місця», які вже дали про себе знати під час нетривалої практики застосування домашнього арешту з прийняття нової редакції Кримінального процесуального кодексу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбачева І.М. Домашній арешт як альтернатива покарань, пов'язаних з позбавленням волі особи // Актуальні проблеми держави та права, зб. наук. праць. — О., 2010. — № 54. — с. 179-184
2. Вільгушинський М. Й. До питання застосування домашнього арешту як запобіжного заходу відповідно до Кримінального процесуального кодексу України /М. Й. Вільгушинський, Ю. А. Ліхолотова // Адвокат.-К.:Експрес-поліграф, 2012, № 11. - С.9-13
3. Козаков О. Домашній арешт як вид запобіжного заходу в кримінальному процесі [Електронний ресурс] / Режим доступу: legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=123130
4. Sexual Offences Act 2003 [Електронний ресурс] // Режим доступу http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/en/ukrgaen_20030042_en.pdf
5. Федеральный закон от 27 декабря 2009 г. N 377-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты РФ в связи с введением в действие положений УК РФ и УИК РФ о наказании в виде ограничения свободы» [Електронний ресурс] <http://www.rg.ru/2009/12/30/arrest-dok.html>

6. Уголовно-процессуальный кодекс РФ (УПК РФ) от 18.12.2001 N 174-ФЗ [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.consultant.ru/popular/upkrf/>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Наказ МВС України Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю від 09.08.2012 № 696 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1503-12>
9. Пилипенко В. П. Електронний моніторинг дозволить заощадити на триманні під вартою, а в перспективі – і на тюрмах // Закон і Бізнес. – 2012. – № 11 (1050). – 7-16 березня.
10. Минимальные стандартные правила ООН в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_907
11. Тіванов, Д. О. Перспективи впровадження домашнього арешту як запобіжного заходу за проектом кримінально-процесуального кодексу України / Д. О. Тіванов // матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Луганськ, 26 берез. 2012 р.): [зб. наук. ст.]. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка - С.67-71.
12. Фаринник, В. Домашній арешт – альтернатива триманню під вартою / В. Фаринник // Юридичний вісник України. 23-29 червня 2012. No 25. С. 4.

УДК 322.1

Біловол Д. О., слухач ВС ННІ заочного навчання

Деякі питання затримання осіб за новим Кримінальним процесуальним кодексом України

Проаналізовано важливі питання затримання осіб. Розглянуто тлумачення положень Кримінального процесуального кодексу. Також розроблені відповідні висновки та пропозиції щодо деяких питань затримання осіб за новим кримінальним процесуальним кодексом України.

Ключові слова: затримання осіб, підозрюваний у вчиненні злочину, нормативно-правові акти, громадянин України, права людини, правопорушення.

Проанализированы важные задержание лиц. Рассмотрены толкования положений Уголовно-процессуального кодекса. Также разработаны соответствующие выводы и предложения по некоторым вопросам задержания лиц по новому уголовному процессуальным кодексом Украины.

Ключевые слова: задержание лиц, подозреваемый в совершении преступления, нормативно-правовые акты, гражданин Украины, права человека, правонарушения.

Analysis of important issues detention. We consider the interpretation of the provisions of the Criminal Procedure Code. Also developed appropriate conclusions and suggests some of the issues people have been detained under the new Criminal Procedure Code of Ukraine.

Keywords: detention of persons suspected of having committed a crime, regulations, citizen of Ukraine, human rights violations.

Актуальність теми. Існуючі на практиці проблеми змусили нас провести відповідні дослідження та зупинитись на таких аспектах правомірного затримання осіб за новим КПК України. По-перше, щодо відмінності підстав затримання за старим і новим КПК. Чинний КПК України встановлює, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у випадках: 1) якщо цю